

Stigmatisoitu erilaisuus haastaa pohtimaan *elettyä* ihmiskäsitystä

Elämme aikaa, jossa puhutaan paljon erilaisuuden hyväksymisestä. Samalla kuitenkin se, *millaista* erilaisuutta hyväksytään, riippuu usein siitä, mistä erilaisuuden nähdään johtuvan tai miten se koetaan vuorovaikutussuhteissa ja yhteisön elämässä. Erilaisuus on aina sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakennettua: se on tietyssä kulttuurisessa kontekstissa normaalina tai tavallisena pidetystä poikkeavaa ja voi liittyä esimerkiksi yksilön tai ihmisryhmän ominaisuuksiin, arvoihin tai kykyihin. Joskus erilaisuuteen liittyy stigma eli sosiaalinen häpeäleima. Stigma voi herättää pelkoa, vihaa tai inhoa äärimmilleen johtaen erilaisen ihmisen ja hänen läheistensä sulkemiseen yhteisön ulkopuolelle. Stigmassa on kysymys eletystä ihmiskäsityksestä eli sellaisesta ihmiskäsityksestä, jota ei vain ajatella vaan myös eletään arkisissa kohtaamisissa.

Tässä teemanumerossa tarkastellaan psyykkisiä sairauksia ja vammaisuutta yksilön ja yhteisön välisen kohtaamisen näkökulmasta. Sekä psyykkiset sairaudet että vammaisuus ovat sosiaalisesti stigmatisoituja, joskin taustalla olevat merkitykset ovat erilaisia. Teemanumeron aloittaa Päivi Rissasen, Jari Stenvallin, Sami Pirkolan ja Janne Jalavan artikkeli, joka tarkastelee luottamuksen rakentumista mielenterveystyössä psykologien ja psykiatrien näkökulmasta. Tulosten mukaan luottamuksen rakentumisessa on kysymys niin vuorovaikutuksesta kuin rakenteistakin. Seuraavana vuorossa on Jonna Ojalammin artikkeli vanhempien ja appivanhempien merkityksestä puolison sairastaessa psyykkisesti. Tutkimus nostaa esiin psyykkiseen sairauteen liittyvän

ylisukupolvisen vaikenemisen. Viimeisenä Karoliina Ahosen ja Pauli Rauti-aisen artikkeli osoittaa, että vammaisuuden eri muotoihin liittyy eri asteista stigmaattisuutta.

Erilaisuuden teema jatkuu teemanumeron kirjoituksissa. Miia Moisio pu-reutuu kirjoituksessaan monien mielenterveysongelmienkin taustalla olevaan häpeään. Chrispine Nthezemu Kamangan kirjoitus rikastaa numeron muuten hyvin suomalaiseen kontekstiin keskittyvää sisältöä tarkastelemalla ilmastonmuutoksen uhkaaman malawilaisen Vimbuza -rituaalin merkitystä psyykkisesti sairaille ihmisille ja heidän läheisilleen. Kirjoitukset -osio päättyy metodisen kanssatutkimuksen merkeissä. Karoliina Nikulan ja Janika Lindströmin kirjoitus nostaa esiin kokemusasiantuntijoiden kontribuutiota ja toimijuutta tutkimuksessa. Teemanumeron päättää kolme kirja-arviota, jotka kutsuvat tutustumaan erilaisuuden teemaan entistä syvällisemmin.

Stigmassa on kysymys ennen kaikkea eletystä ihmiskäsityksestä: millainen on hyväksyttävä ihminen, ei vain puheiden tasolla vaan myös arkisissa kohtaamisissa, yhteiskunnan rakenteita myöten. Yleensä tämä ”eletty” ihmiskäsitys on paljon monimuotoisempi ja rosoisempi kuin ”ajateltu” tai puheissa esiintyvä ihmiskäsitys. Siksi siitä on vaikeampi saada myös kiinni ja sen ongelma-kohtiin puuttua. Yksi hyvä tapa aloittaa on kysyä: millainen on minun oma eletty ihmiskäsitykseni?